

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

14 ianuarie 2016*

„Neîndeplinirea obligațiilor de către un stat membru — Directiva 2009/147/CE — Conservarea păsărilor sălbatice — Ariile de protecție specială Kaliakra și Belite skali — Directiva 92/43/CEE — Protecția habitatelor naturale și a speciilor care se găsesc în stare sălbatică — Situl de importanță comunitară Kompleks Kaliakra — Directiva 2011/92/UE — Evaluare a efectelor anumitor proiecte asupra mediului — Aplicabilitate ratione temporis a regimului de protecție — Degradare a habitatelor naturale ale speciilor și perturbare a speciilor — Energie eoliană — Turism”

În cauza C-141/14,

având ca obiect o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor formulată în temeiul articolului 258 TFUE, introdusă la 24 martie 2014,

Comisia Europeană, reprezentată de E. White, de C. Hermes și de P. Mihaylova, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

reclamantă,

împotriva

Republicii Bulgaria, reprezentată de E. Petranova și de D. Drambozova, în calitate de agenți,

pârâtă,

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul M. Ilešič, președintele Camerei a doua, îndeplinind funcția de președinte al Camerei a treia, doamna C. Toader (raportor) și domnul E. Jarašiūnas, judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,

grefier: domnul M. Aleksejev, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 20 mai 2015,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 3 septembrie 2015,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: bulgara.

Hotărâre

- 1 Prin cererea introductivă, Comisia Europeană solicită Curții să constate că, întrucât:
 - a omis să includă toate teritoriile ariilor importante pentru conservarea păsărilor (denumite în continuare „AICP”) în aria de protecție specială (denumită în continuare „APS”) care cuprinde regiunea Kaliakra (denumită în continuare „APS Kaliakra”), Republica Bulgaria nu a clasificat ca APS teritoriile cele mai adecvate ca număr și ca suprafață pentru conservarea, pe de o parte, a speciilor biologice menționate în anexa I la Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind conservarea păsărilor sălbatice (JO 2010, L 20, p. 7, denumită în continuare „Directiva păsări”) și, pe de altă parte, a speciilor migratoare nemenționate în această anexă care apar în mod regulat în zona geografică maritimă și de uscat în care se aplică această directivă și, astfel, nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 4 alineatele (1) și (2) din directiva menționată;
 - a aprobat realizarea proiectelor „AES Geo Energy”, „Windtech”, „Brestiom”, „Disib”, „Eco Energy” și „Longman Investment” pe teritoriul AICP care cuprinde regiunea Kaliakra (denumită în continuare „AICP Kaliakra”) și care nu a fost clasificat ca APS, deși s-ar fi impus o astfel de clasificare, Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 4 alineatul (4) din Directiva păsări;
 - a aprobat realizarea proiectelor „Kaliakra Wind Power”, „EVN Enertrag Kavarna”, „TSID – Atlas”, „Vertikal – Petkov & Cie” și „Thracian Cliffs Golf & Spa Resort” pe teritoriile APS Kaliakra, ale sitului de importanță comunitară „Kompleks Kaliakra” (denumit în continuare „SIC Kompleks Kaliakra”) și ale APS care cuprinde regiunea Belite skali (denumită în continuare „APS Belite skali”), Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică (JO L 206, p. 7, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 109, denumită în continuare „Directiva habitate”);
 - a omis să evalueze în mod corect efectul cumulativ al proiectelor „AES Geo Energy”, „Windtech”, „Brestiom”, „Disib”, „Eco Energy” și „Longman investment”, a căror realizare pe teritoriul AICP Kaliakra care nu a fost clasificat ca APS, deși s-ar fi impus o astfel de clasificare, a fost aprobată de Republica Bulgaria, acest stat membru nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul prevederilor articolului 2 alineatul (1) coroborate cu cele ale articolului 4 alineatele (2) și (3) din Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului (JO L 26, p. 1), precum și cu cele ale punctului 1 litera (b) din anexa III la aceasta.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva păsări

- 2 Conform articolului 1 alineatul (1) din Directiva păsări, aceasta se referă la conservarea tuturor speciilor de păsări care se găsesc în stare sălbatică pe teritoriul european al statelor membre în care este aplicabil tratatul UE. Directiva reglementează protejarea, gestionarea și controlul asupra acestor specii și stabilește normele pentru exploatarea acestora.

3 Articolul 4 din această directivă prevede:

„(1) Speciile menționate la anexa I constituie obiectul unor măsuri speciale de conservare a habitatelor acestora pentru a li se asigura supraviețuirea și reproducerea în aria de răspândire.

În acest context, se ține seama de următoarele specii de păsări:

- (a) specii pe cale de dispariție;
- (b) specii vulnerabile la anumite schimbări ale habitatului lor;
- (c) specii considerate rare din cauza efectivului redus al populațiilor sau a distribuției locale limitate;
- (d) alte specii care necesită o atenție specială din cauza naturii specifice a habitatului lor.

Tendențele și variațiile efectivului populațiilor sunt luate în considerare ca bază pentru evaluare.

Statele membre clasifică în special cele mai adecvate teritorii, ca număr și suprafață, ca [APS] pentru conservarea acestor specii, ținând seama de condițiile de protecție din zona geografică maritimă și de uscat în care se aplică prezenta directivă.

(2) Statele membre iau măsuri similare pentru speciile migratoare care apar în mod regulat și nu sunt cuprinse în anexa I, având în vedere nevoia acestora de protecție în zona geografică maritimă și de uscat în care se aplică prezenta directivă, în ceea ce privește zonele de înmulțire, arealul de schimbare a penelor și zonele de hibernare a acestor specii, precum și punctele de popas de-a lungul rutelor lor de migrare. În acest scop, statele membre acordă o atenție specială protecției zonelor umede, în special zonelor umede de importanță internațională.

[...]

(4) Statele membre iau măsurile corespunzătoare pentru a evita, în zonele de protecție menționate la alineatele (1) și (2), poluarea sau deteriorarea habitatelor sau orice alt efect negativ asupra păsărilor, în măsura în care acestea au relevanță în contextul obiectivelor prezentului articol. Statele membre depun eforturi pentru a evita poluarea sau deteriorarea habitatelor și în afara zonelor de protecție.”

Directiva habitate

4 Articolul 6 alineatele (2)-(4) din Directiva habitate prevede:

„(2) Statele membre iau măsurile necesare pentru a evita, pe teritoriul ariilor speciale de conservare, deteriorarea habitatelor naturale și a habitatelor speciilor, precum și perturbarea speciilor pentru care au fost desemnate respectivele arii, în măsura în care perturbările respective ar putea fi relevante în sensul obiectivelor prezentei directive.

(3) Orice plan sau proiect care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, *per se* sau în combinație cu alte planuri sau proiecte, trebuie supus unei evaluări corespunzătoare a efectelor potențiale asupra sitului, în funcție de obiectivele de conservare ale acestuia din urmă. În funcție de concluziile evaluării respective și în conformitate cu dispozițiile alineatului (4), autoritățile naționale competente aprobă planul sau proiectul doar după ce au constatat că nu are efecte negative asupra integrității sitului respectiv și, după caz, după ce au consultat opinia publică.

(4) Dacă, în ciuda unui rezultat negativ al evaluării efectelor asupra sitului și în lipsa unei soluții alternative, planul sau proiectul trebuie realizat, cu toate acestea, din motive cruciale de interes public major, inclusiv din rațiuni de ordin social sau economic, statul membru ia toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a sistemului Natura 2000. Statul membru informează Comisia cu privire la măsurile compensatorii adoptate.

În cazul în care situl respectiv adăpostește un tip de habitat natural prioritar și/sau o specie prioritară, singurele considerente care pot fi invocate sunt cele legate de sănătatea sau siguranța publică, de anumite consecințe benefice de importanță majoră pentru mediu sau, ca urmare a avizului Comisiei, de alte motive cruciale de interes public major.”

Directiva 2011/92

- 5 Potrivit articolului 2 alineatul (1) din Directiva 2011/92:

„Statele membre adoptă toate măsurile necesare pentru a asigura că, înaintea acordării autorizației, proiectele care ar putea avea efecte semnificative asupra mediului, în temeiul, între altele, al naturii, al dimensiunii și al localizării lor, fac obiectul unei cereri de aprobare de dezvoltare și al unei evaluări a efectelor lor. Respectivele proiecte sunt definite la articolul 4.”

- 6 Articolul 4 alineatele (2) și (3) din această directivă prevede:

„(2) Sub rezerva articolului 2 alineatul (4), pentru proiectele enumerate în anexa II, statele membre stabilesc dacă proiectul trebuie supus unei evaluări în conformitate cu articolele 5-10. Statele membre stabilesc aceasta:

(a) pe baza unei analize de la caz la caz;

sau

(b) pe baza pragurilor sau a criteriilor fixate de statul membru.

Statele membre pot decide aplicarea ambelor proceduri menționate la literele (a) și (b).

(3) Atunci când se efectuează o analiză de la caz la caz sau se fixează praguri sau criterii în sensul alineatului (2), se ține seama de criteriile de selecție relevante stabilite în anexa III.”

- 7 Potrivit punctului 1 litera (b) din anexa III la directiva menționată, caracteristicile proiectelor trebuie luate în considerare în special în funcție de cumulare cu alte proiecte.

Actul de aderare a Republicii Bulgaria la Uniunea Europeană

- 8 Actul privind condițiile de aderare a Republicii Bulgaria și a României și adaptările tratatelor pe care se întemeiază Uniunea Europeană (JO 2005, L 157, p. 203) a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2007.

Istoricul litigiului și procedura precontencioasă

- 9 Regiunea Kaliakra, situată pe litoralul bulgar al Mării Negre, constituie un sit important pentru conservarea a numeroase specii de păsări și a habitatelor lor, motiv pentru care această regiune a fost desemnată ca AICP de organizația neguvernamentală BirdLife International.

- 10 La 18 decembrie 2007, Republica Bulgaria a creat APS Kaliakra, în conformitate cu Directiva păsări. Această arie de protecție nu cuprindea însă decât două treimi din teritoriul AICP Kaliakra. De asemenea, Republica Bulgaria a înființat APS Belite skali, la vest de APS Kaliakra și în afara AICP Kaliakra. În plus, acest stat membru a propus Comisiei desemnarea unui sit de importanță comunitară sub denumirea „Kompleks Kaliakra” (denumit în continuare „SIC Kompleks Kaliakra”), care cuprinde cvasitotalitatea suprafeței APS Kaliakra și a APS Belite skali.
- 11 În urma plângerilor formulate de Societatea pentru Protecția Păsărilor bulgară (Bulgarsko druzhestvo za zashtita na ptitsite) cu privire la caracterul insuficient al întinderii geografice a APS Kaliakra și la consecințele negative ale mai multor proiecte de activități economice asupra habitatelor naturale, precum și asupra habitatelor de specii de păsări, Comisia a adresat Republicii Bulgaria, la 6 iunie 2008, o scrisoare de punere în întârziere prin care soma acest stat membru să remedieze încălcările constatate ale obligațiilor care îi reveneau în temeiul articolului 4 alineatele (1) și (2) din Directiva păsări, în ceea ce privește șase APS, printre care și APS Kaliakra. Nefiind satisfăcută de diferitele răspunsuri furnizate de Republica Bulgaria, Comisia a trimis la 1 decembrie 2008 o a doua scrisoare de punere în întârziere prin care îi impunea să remedieze încălcările obligațiilor care îi reveneau în temeiul articolului 4 alineatul (4) din Directiva păsări și al prevederilor articolului 2 alineatul (1) coroborate cu cele ale articolului 4 alineatele (2) și (3) din Directiva 2011/92, precum și cu ale anexei III la aceasta, întrucât statul membru menționat autorizase instalarea mai multor turbine eoliene în interiorul AICP Kaliakra. Republica Bulgaria a răspuns acestor puneri în întârziere la 30 ianuarie 2009 și ulterior a transmis informații suplimentare în mai multe etape.
- 12 La 30 septembrie 2011, Comisia a notificat Republicii Bulgaria o a treia scrisoare de punere în întârziere, complementară, care, pe de o parte, urmărea consolidarea celor două puneri în întârziere precedente și, pe de altă parte, conținea noi cereri privind teritoriile AICP Kaliakra, ale APS Belite skali și ale SIC Kompleks Kaliakra. Această scrisoare ridica două categorii de probleme: întinderea geografică insuficientă a teritoriului APS Kaliakra și efectele mai multor proiecte asupra APS Kaliakra, a APS Belite skali, a SIC Kompleks Kaliakra și a ariei care ar fi trebuit să fie clasificată ca APS potrivit inventarului AICP, dar care nu a fost clasificată astfel.
- 13 La 30 ianuarie 2012, Republica Bulgaria a informat Comisia că proiectele enumerate de aceasta fuseseră, în cea mai mare parte, aprobate înainte de aderarea sa la Uniune sau înainte de includerea ariilor în discuție în rețeaua Natura 2000, astfel încât dreptul Uniunii nu era aplicabil acestor situri.
- 14 Prin scrisoarea din 22 iunie 2012, Comisia a emis un aviz motivat în care reproșa Republicii Bulgaria că nu și-a îndeplinit obligațiile care îi reveneau în temeiul articolului 4 alineatele (1), (2) și (4) din Directiva păsări, al articolului 6 alineatele (2), (3) și (4) din Directiva habitate și al prevederilor articolului 2 alineatul (1) coroborate cu cele ale articolului 4 alineatele (2) și (3) din Directiva 2011/92 și cu cele ale anexei III la aceasta.
- 15 Republica Bulgaria a răspuns la acest aviz motivat și, pe baza unor informații suplimentare, a informat Comisia că luase o serie de măsuri menite să îndrepte neregulile constatate.
- 16 Considerând că situația era în continuare nesatisfăcătoare, la 24 martie 2014, Comisia a introdus prezenta acțiune.

Cu privire la acțiune

Cu privire la primul motiv, întemeiat pe încălcarea articolului 4 alineatele (1) și (2) din Directiva păsări

Argumentația părților

- 17 Prin intermediul primului motiv, Comisia arată că, prin neincluderea în cadrul APS Kaliakra a tuturor ariilor din AICP Kaliakra a căror protecție era importantă în vederea conservării păsărilor, Republica Bulgaria nu a clasificat ca APS teritoriile cele mai adecvate ca număr și ca suprafață pentru conservarea atât a speciilor biologice menționate în anexa I la Directiva păsări, cât și a speciilor migratoare nementionate în această anexă, dar care apar în mod regulat în zona geografică maritimă și de uscat în care se aplică această directivă, astfel încât acest stat membru nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 4 alineatele (1) și (2) din directiva menționată.
- 18 Comisia apreciază că Republica Bulgaria a recunoscut, în diferitele sale comunicări suplimentare, că și-a încălcat obligația de a clasifica ca APS întreg teritoriul AICP Kaliakra. Astfel, ar fi fost luate mai multe măsuri pentru a îndrepta încălcările constatate, mai precis pentru a extinde APS Kaliakra până la limitele AICP Kaliakra. În plus, un act juridic din 6 februarie 2014, publicat în *Darzhaven vestnik* nr. 15 din 21 februarie 2014, ar decide în mod formal extinderea ariei de protecție. Aceste măsuri nu ar modifica însă în mod formal situația de încălcare, întrucât au fost adoptate ulterior expirării termenului pe care această instituție îl indicase în avizul său motivat, respectiv după 22 august 2012.
- 19 În susținerea acestui motiv, Comisia invocă, în esență, trei argumente, întemeindu-se pe mai multe elemente științifice.
- 20 Mai întâi, această instituție arată că teritoriile AICP Kaliakra neclasificate ca APS prezintă o mare importanță, din punct de vedere ornitologic, pentru mai multe specii și constituie o zonă tipică de aglomerare pe un canal de migrație situată pe via Pontica, a doua cale de migrație ca mărime din Europa.
- 21 În acest context, Comisia susține că toate teritoriile cuprinse în AICP Kaliakra trebuie să fie considerate ca o singură unitate funcțională pentru păsările migratoare, mai precis ca o regiune unitară care nu trebuie fragmentată. Ea adaugă că excluderea terenurilor cultivabile din APS Kaliakra lasă neprotejate mai multe culoare de migrație și arii de odihnă utilizate de o parte importantă a populațiilor migratoare pe malul mării, printre care barza albă, uliul cu picioare scurte, acvila pitică, eretele sur, eretele alb, șoimulețul de seară, precum și alte specii.
- 22 În continuare, potrivit Comisiei, partea din AICP Kaliakra neclasificată ca APS oferă habitate de cuibărire anumitor populații de păsări, printre care ciocârlia de Bărăgan (*Melanocorypha calandra*), ciocârlia de stol (*Calandrella brachydactyla*), pasărea ogorului (*Burhinus oedicnemus*) și fâsa de câmp (*Anthus campestris*). În plus, această arie neclasificată ar fi un teritoriu de vânătoare important pentru mai multe specii de zburătoare care figurează printre păsările de reproducție în formularul standard și care sunt menționate expres în evaluarea APS. Printre aceste specii ar figura păsări de pradă ca uliul cu picioare scurte (*Accipiter brevipes*), șorecarul mare (*Buteo rufinus*) și buha mare (*Bubo bubo*).
- 23 În sfârșit, Comisia arată că întreaga populație mondială de gâscă cu pieptul roșu (*Branta ruficollis*), considerată drept o specie pe cale de dispariție la nivel mondial, iernează în regiunea în discuție, în timp ce peste 80 % din habitatele care permit gâștelor să se hrănească sunt situate în partea neprotejată a AICP Kaliakra.

- 24 Republica Bulgaria contestă pretinsa neîndeplinire a obligațiilor. Ea afirmă că, odată cu crearea APS Kaliakra în cursul anului 2007, au fost clasificate teritoriile cele mai adecvate ca număr și ca suprafață pentru conservarea speciilor în cauză, în conformitate cu dispozițiile articolului 4 alineatele (1) și (2) din Directiva păsări. Corespondența schimbată cu Comisia, precum și măsurile luate de acest stat membru ar exprima numai voința acestuia de a purta un dialog cu instituția menționată, în conformitate cu obligația de cooperare.
- 25 Ca răspuns la cele invocate de Comisie, Republica Bulgaria prezintă diverse studii științifice din care reiese, potrivit acestui stat membru, că zona Kaliakra nu constituie pentru păsări o zonă de aglomerare pe un canal de migrație. În plus, acest stat membru arată că, deși a decis în final să extindă APS Kaliakra până la limitele AICP omonime, niciun element științific de natură ornitologică nu justifică integrarea în cadrul acestei APS a terenurilor agricole situate în AICP Kaliakra, întrucât aceste terenuri nu formează în mod necesar o unitate naturală cu cele situate în zona de coastă și care erau deja protejate ca APS. Păsările de reproducție specifice habitatelor situate în această arie de protecție ar cuibări de fapt într-o măsură semnificativ mai redusă pe aceste terenuri agricole adiacente.
- 26 Acest stat membru contestă de asemenea faptul că regiunea Kaliakra este un loc de odihnă pentru o mare parte din populațiile de păsări migratoare. Astfel, din diferite rapoarte de expertiză ar rezulta că aceste locuri variază în funcție de itinerarul concret pe care îl urmează aceste păsări și de condițiile meteorologice. În ceea ce privește gâsca cu pieptul roșu, specie pe cale de dispariție la nivel mondial, Republica Bulgaria invocă diverse rapoarte potrivit cărora zonele cele mai importante pentru hrănirea acesteia s-ar situa în afara AICP Kaliakra, în apropierea lacurilor Shabla și Durankulak.

Apresiasi Curții

- 27 Trebuie amintit, în primul rând, că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, articolul 4 alineatele (1) și (2) din Directiva păsări impune statelor membre să clasifice ca APS teritoriile care îndeplinesc criteriile ornitologice stabilite de aceste prevederi (Hotărârea Comisia/Irlanda, C-418/04, EU:C:2007:780, punctul 36 și jurisprudența citată).
- 28 În al doilea rând, statele membre sunt ținute să clasifice ca APS toate siturile care, în aplicarea criteriilor ornitologice, apar ca fiind cele mai adecvate din perspectiva conservării speciilor respective (Hotărârea Comisia/Irlanda, C-418/04, EU:C:2007:780, punctul 37 și jurisprudența citată).
- 29 În al treilea rând, Curtea a decis că marja de apreciere de care dispun statele membre atunci când aleg cele mai adecvate teritorii pentru clasificarea ca APS nu privește oportunitatea clasificării ca APS a teritoriilor care par cele mai adecvate din perspectiva criteriilor ornitologice, ci privește numai punerea în aplicare a acestor criterii în vederea identificării celor mai adecvate teritorii pentru conservarea speciilor prevăzute în anexa I la Directiva păsări (Hotărârea Comisia/Austria, C-209/04, EU:C:2006:195, punctul 33 și jurisprudența citată).
- 30 În sfârșit, în al patrulea rând, în ceea ce privește clasificarea parțială a anumitor regiuni, Curtea a statuat deja, pe de o parte, că clasificarea ca APS nu poate fi rezultatul unei examinări izolate a valorii ornitologice a fiecăreia dintre suprafețele în cauză, ci trebuie să fie efectuată luându-se în considerare limitele naturale ale ecosistemului respectiv, și, pe de altă parte, că criteriile ornitologice pe care trebuie să se fundamenteze în exclusivitate clasificarea trebuie să aibă temei științific (Hotărârea Comisia/Irlanda, C-418/04, EU:C:2007:780, punctul 142).
- 31 În prezenta cauză, este cert că AICP Kaliakra prezintă o importanță primordială pentru mai multe specii de păsări și pentru habitatul acestora. Potrivit datelor furnizate Comisiei de Republica Bulgaria, situl Kaliakra adăpostește în total 310 specii de păsări, dintre care circa o sută trebuie să facă obiectul unor măsuri speciale de conservare privind habitatul lor, iar 95 figurează în anexa I la Directiva păsări,

precum și un mare număr de specii de păsări migratoare. Dintre aceste 310 specii de păsări prezente, 106 sunt de importanță europeană sub aspectul conservării, 17 sunt pe cale de dispariție la nivel mondial, 21 sunt clasificate în categoria „SPEC 2”, iar 68 în categoria „SPEC 3”, ca specii care prezintă un stadiu de conservare îngrijorător în Europa.

- 32 În ceea ce privește mai întâi prezența păsărilor de reproducție în partea din AICP Kaliakra neclasificată inițial, trebuie să se constate, după cum a arătat avocatul general la punctele 41-43 din concluzii, că Republica Bulgaria a explicat în mod plauzibil și fără a fi contrazisă de Comisie cu privire la acest aspect că păsările de reproducție specifice habitatelor protejate inițial și situate în apropierea coastei cuibăresc într-o măsură semnificativ mai redusă în zonele compuse din terenuri agricole. De altfel, prezența atât de redusă a uliului cu picioare scurte (*Accipiter brevipes*), a șorecarului mare (*Buteo rufinus*) și a buhei mari (*Bubo bubo*) încât organizația neguvernamentală Birdlife nu le menționează ca motiv de identificare a sitului Kaliakra ca AICP nu este suficientă pentru a considera aceste terenuri agricole ca fiind cele mai adecvate pentru conservarea speciilor respective.
- 33 În ceea ce privește, în continuare, păsările migratoare, Comisia consideră, în acord cu evaluarea acestei arii ca AICP și în temeiul unui studiu efectuat în cursul anului 2005 în special pentru a identifica zonele de aglomerare pe canalele de migrație în Bulgaria, că AICP Kaliakra constituie o asemenea zonă. Astfel, potrivit acestui studiu, mai mult de 30 000 de păsări zburătoare au putut fi observate în cursul acestui an în apropiere de Kaliakra. Această constatare nu poate fi contrazisă de argumentul Republicii Bulgaria potrivit căruia grupuri semnificative de păsări migratoare sunt observate doar în mod neregulat în zona în discuție, întrucât ruta de migrare ar fi influențată de vânt.
- 34 Astfel, după cum a arătat avocatul general la punctul 50 din concluzii, chiar din elementele furnizate de acest stat membru reiese că aceste concentrări de păsări nu sunt nici aleatorii, nici cu totul excepționale și că, dimpotrivă, ele se produc în mod regulat în condiții de vânt corespunzătoare. Or, atunci când se produc aceste concentrări, suprafețele agricole ale AICP Kaliakra neclasificate inițial constituie tocmai habitatele necesare păsărilor migratoare pentru a se odihni și pentru a se hrăni.
- 35 În consecință, AICP Kaliakra face parte din zonele cele mai adecvate pentru conservarea păsărilor în timpul migrației.
- 36 În sfârșit, trebuie înlăturat de asemenea argumentul Republicii Bulgaria potrivit căruia partea din AICP Kaliakra care a fost clasificată ulterior ca APS nu era totuși de o mare importanță pentru conservarea gâștei cu pieptul roșu, considerată drept o specie pe cale de dispariție la nivel mondial, a cărei populație mondială iernează practic în totalitate pe coasta de vest a Mării Negre. Potrivit unui studiu la care se referă acest stat membru, această specie nu și-ar căuta hrana în fiecare an în părțile de teritoriu rezultate din extinderea APS Kaliakra. Cu toate acestea, după cum subliniază Comisia, din același studiu reiese că cel puțin pe durata a doi dintre cei cinci ani ai perioadei de observație, cuprinsă între anii 1995 și 2000, mai multe mii de gâște cu pieptul roșu au căutat hrană în această parte a AICP Kaliakra, clasificată ulterior ca APS.
- 37 În plus, după cum subliniază avocatul general la punctele 60-63 din concluzii, faptul că unele observații recente tind să demonstreze că gâsca cu pieptul roșu este mai puțin prezentă în aceste părți din teritoriu care nu au făcut obiectul unei clasificări ca APS de la început nu exclude posibilitatea ca acestea din urmă să constituie un sit de importanță primordială pentru hrana acestei specii de păsări, în măsura în care observațiile menționate au început numai după construirea unui număr mare de instalații eoliene pe aceste părți din teritoriu.
- 38 Prin urmare, este necesar să se constate că primul motiv al Comisiei este întemeiat.

Cu privire la al treilea motiv, întemeiat pe nerespectarea dispozițiilor articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate în ceea ce privește aprobarea proiectelor în APS Kaliakra și în APS Belite skali, precum și pe teritoriul SIC Kompleks Kaliakra

Argumentația părților

- 39 Prin intermediul celui de al treilea motiv, care trebuie analizat în al doilea rând, Comisia cere să se constate că, prin aprobarea proiectelor de instalații eoliene denumite „Kaliakra Wind Power”, „EVN Enertrag Kavarna”, „TSID – Atlas”, „Vertikal – Petkov & Cie”, precum și a proiectului imobiliar „Thracian Cliffs Golf & Spa Resort” pe teritoriul APS Kaliakra, al APS Belite Skali și al SIC Kompleks Kaliakra, Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, astfel cum a fost interpretat de Curte în Hotărârile Dragaggi și alții (C-117/03, EU:C:2005:16) și Bund Naturschutz in Bayern și alții (C-244/05, EU:C:2006:579), întrucât acest stat membru nu a adoptat măsurile adecvate pentru a evita deteriorarea habitatelor naturale și a habitatelor speciilor, precum și perturbările speciilor pentru conservarea cărora aceste teritorii au fost clasificate ca APS sau ca SIC.
- 40 Comisia susține că înainte de clasificarea acestora ca APS, mai precis de la 1 ianuarie 2007 la 18 decembrie 2007, regimul juridic aplicabil părților de teritoriu corespunzătoare din Kaliakra și Belite skali era cel de la articolul 4 alineatul (4) din Directiva păsări, astfel cum a fost interpretat de Curte în Hotărârile Comisia/Franța (C-96/98, EU:C:1999:580) și Comisia/Franța (C-374/98, EU:C:2000:670). În urma clasificării sitului ca APS, mai precis de la 18 decembrie 2007, regimul juridic aplicabil acestor două APS ar fi cel prevăzut de articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate.
- 41 În ceea ce privește SIC Kompleks Kaliakra, Comisia arată că înainte de includerea acestei zone în lista europeană a SIC, însă după clasificarea sa în lista națională ca proiect de SIC, mai precis de la 18 decembrie 2007 la 15 decembrie 2008, regimul juridic aplicabil era cel precizat de Curte în Hotărârile Dragaggi și alții (C-117/03, EU:C:2005:16) și Bund Naturschutz in Bayern și alții (C-244/05, EU:C:2006:579), și anume:
- în ceea ce privește siturile care pot fi identificate ca SIC menționate pe listele naționale transmise Comisiei, printre care pot figura în special situri care adăpostesc tipuri de habitate naturale prioritare sau specii prioritare, statele membre sunt obligate, în temeiul Directivei habitate, să adopte măsuri de protecție apte, în raport cu obiectivul de conservare vizat de această directivă, să protejeze interesul ecologic de care se bucură aceste situri la nivel național;
 - regimul protecției corespunzătoare aplicabil siturilor care figurează pe o listă națională transmisă Comisiei în temeiul articolului 4 alineatul (1) din Directiva habitate impune ca statele membre să se opună oricărei intervenții care riscă să compromită în mod serios caracteristicile ecologice ale acestor situri.
- 42 În ceea ce privește, în primul rând, APS Kaliakra și APS Belite Skali, Comisia arată, pe baza unor rapoarte științifice, că diversele proiecte aprobate de Republica Bulgaria (infrastructuri legate de producerea de energie eoliană, teren de golf, hoteluri, locuințe etc.), prezentate la punctul 39 din prezenta hotărâre, au efecte negative semnificative asupra păsărilor, a habitatelor și a speciilor prioritare. Astfel, în cadrul APS Kaliakra, distrugerea directă a habitatelor speciilor de păsări care figurează în anexa I la Directiva păsări ar fi estimată la cel puțin 15,8 % din suprafața totală a acestei zone. În cadrul APS Belite skali, 456,23 hectare de teren, care reprezintă 10,9 % din suprafața acestei zone și care adăpostesc habitate de stepă prioritare, în principal habitate de cuibărit pentru specii de păsări care figurează în anexa I la Directiva păsări, ar fi fost iremediabil distruse.

- 43 Astfel, punerea în aplicare a acestor diferite proiecte autorizate de Republica Bulgaria ar fi determinat distrugerea habitatelor care adăposteau, printre altele, următoarele specii de păsări enumerate în anexa I la Directiva păsări și care figurează de asemenea în formularul standard privind aceste două APS: pietrarul negru (*Oenanthe pleschanka*), ciocârlia de Bărăgan (*Melanocorypha calandra*), ciocârlia de stol (*Calandrella brachydactyla*), pasărea ogorului (*Burhinus oedicnemus*), șorecarul mare (*Buteo rufinus*), uliul cu picioare scurte (*Accipiter brevipes*) și dumbrăveanca (*Coracias garrulus*).
- 44 În ceea ce privește, în al doilea rând, SIC Kompleks Kaliakra, Comisia reproșează Republicii Bulgaria că nu l-a protejat suficient de prejudiciile cauzate de realizarea proiectelor legate de producerea de energie eoliană, mai precis a proiectelor „Kaliakra Wind Power”, „EVN Enertrag Kavarna” și „Vertikal – Petkov & Cie”, precum și a proiectului de infrastructuri turistice „Thracian Cliffs Golf & Spa Resort”. În această privință, Comisia apreciază că proiectele menționate au determinat în cadrul acestui SIC distrugerea iremediabilă a 587,51 hectare de teren care adăposteau habitatul prioritar „Stepe pontosarmatice” prevăzut în anexa I la Directiva habitate sub codul 62C0*, respectiv 24,5 % din acest habitat.
- 45 Ca răspuns la aceste afirmații, Republica Bulgaria arată că articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate nu este aplicabil unor proiecte care au fost autorizate înainte de aderarea sa la Uniune și, așadar, nu este aplicabil nici în privința realizării acestora. Astfel, cele trei proiecte de producere de energie eoliană, precum și proiectul de complexuri hoteliere în discuție ar fi fost aprobate în cursul anului 2005 și, în consecință, efectul lor asupra conservării habitatelor naturale nu ar putea fi examinat în raport cu această directivă.
- 46 În plus, Comisia nu ar preciza în ce mod au fost obținute cifrele și datele menționate la punctele 42-45 din prezenta hotărâre.
- 47 În sfârșit, în ceea ce privește efectele negative semnificative asupra SIC Kaliakra, Republica Bulgaria opune de asemenea argumentul potrivit căruia cele patru proiecte menționate de Comisie prin cererea formulată au fost aprobate de acest stat membru în cursul anului 2005, astfel încât nu i se poate reproșa eventual că nu a respectat obligațiile prevăzute de o directivă care nu îi era opozabilă înainte de aderarea sa la Uniune.

Aprecieria Curții

- 48 Cu titlu introductiv, trebuie constatat că, ținând seama de informațiile furnizate de Republica Bulgaria în memoriul său în apărare, potrivit cărora nu a autorizat realizarea proiectului „TSID – Atlas”, Comisia a decis să excludă acest proiect din prezenta acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor.
- 49 În plus, după cum arată în mod corect avocatul general la punctele 71-73 din concluzii, acest al treilea motiv trebuie înțeles în sensul că Comisia susține că Republica Bulgaria nu și-a respectat, pe de o parte, obligațiile care decurg din articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate, prin faptul că nu s-a opus realizării de proiecte în cadrul APS Kaliakra și al APS Belite skali, și, pe de altă parte, obligațiile provizorii de protecție care decurg din Hotărârile Dragaggi și alții (C-117/03, EU:C:2005:16) și Bund Naturschutz in Bayern și alții (C-244/05, EU:C:2006:579), pentru că nu s-a opus celor care au fost realizate în perimetrul SIC Kompleks Kaliakra propus. În consecință, prin intermediul acestui motiv, Comisia nu vizează deciziile de autorizare a unor proiecte adoptate de Republica Bulgaria înainte de aderarea sa la Uniune, ci punerea lor în aplicare după această aderare și deteriorarea siturilor sus-menționate rezultată din aceasta.

- 50 Prin urmare, trebuie să se examineze în primul rând dacă articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate se putea aplica *ratione temporis* situației în cauză, în sensul că această dispoziție putea constrânge Republica Bulgaria să se opună punerii în aplicare, în cadrul APS Kaliakra și al APS Belite skali, a proiectelor „Kaliakra Wind Power”, „EVN Enertrag Kavarna”, „Vertikal – Petkov & Cie”, precum și „Thracian Cliffs Golf & Spa Resort”.
- 51 În această privință, din jurisprudența Curții reiese că articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate se aplică și instalațiilor al căror proiect a fost aprobat de autoritatea competentă înainte ca protecția prevăzută de directiva menționată să devină aplicabilă pentru aria de protecție în discuție (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Spania, C-404/09, EU:C:2011:768, punctul 124).
- 52 Astfel, Curtea a statuat deja că, deși astfel de proiecte nu sunt supuse normelor privind procedura de evaluare prealabilă a efectelor proiectului asupra sitului vizat, stabilite prin Directiva habitate, totuși, în cazul executării lor, sunt aplicabile dispozițiile articolului 6 alineatul (2) din această directivă (Hotărârea Stadt Papenburg, C-226/08, EU:C:2010:10, punctele 48 și 49, precum și Hotărârea Comisia/Spania, C-404/09, EU:C:2011:768, punctul 125).
- 53 În speță, în ceea ce privește, pe de o parte, proiectul „Kaliakra Wind Power”, care urmărea construirea a 35 de instalații eoliene, din dosarul prezentat Curții reiese că acesta a fost autorizat în cursul anului 2006 și a fost pus în funcțiune la 5 iunie 2008. Proiectul „EVN Enertrag Kavarna”, care are ca obiect, la rândul său, construirea a 32 de instalații eoliene, a fost autorizat la 26 iulie 2006. Ulterior, această din urmă autorizație a fost limitată la 20 de instalații, dintre care 8 ar fi fost construite și puse în funcțiune începând de la 8 iunie 2012. Alte trei instalații au fost autorizate în cursul anului 2005 în cadrul proiectului „Vertikal – Petkov & Cie”. O acțiune formulată împotriva acestor trei autorizații a condus, la 26 iulie 2007, la o conciliere în urma căreia două instalații au început să funcționeze la 24 aprilie 2008 și, respectiv, la 14 februarie 2011, în timp ce a treia instalație nu a fost construită.
- 54 Pe de altă parte, în ceea ce privește proiectul turistic „Thracian Cliffs Golf & Spa Resort” din cadrul APS Belite Skali, care include construirea unui teren de golf și a unui centru termal, o primă autorizație de construire a fost eliberată la 22 decembrie 2005, în timp ce autorizația de exploatare a fost acordată la 6 aprilie 2010.
- 55 Din considerațiile prezentate la punctele 51 și 52 din prezenta hotărâre rezultă că realizarea unor astfel de proiecte, precum și activitatea generată de instalațiile care au rezultat din aceste proiecte, chiar dacă au fost autorizate înainte de aderarea Republicii Bulgaria și înainte ca Directiva păsări și Directiva habitate să se aplice acestor autorizații, intră sub incidența articolului 6 alineatul (2) din această din urmă directivă.
- 56 În al doilea rând, în ceea ce privește critica potrivit căreia Republica Bulgaria nu a luat măsurile adecvate pentru a evita deteriorarea mai multor habitate ale unor specii și perturbarea produsă păsărilor de activitatea instalațiilor rezultate din punerea în aplicare a celor patru proiecte în discuție în cadrul APS Kaliakra și al APS Belite skali, trebuie amintit că o activitate nu este conformă articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate decât în cazul în care se garantează că nu duce la apariția niciunei perturbări susceptibile să afecteze în mod semnificativ obiectivele directivei menționate, în special obiectivele de conservare ale acesteia (Hotărârea Comisia/Spania, C-404/09, EU:C:2011:768, punctul 126 și jurisprudența citată).
- 57 În consecință, prezenta critică nu este întemeiată decât în cazul în care Comisia demonstrează corespunzător cerințelor legale că Republica Bulgaria nu a adoptat măsurile de protecție adecvate, constând în a evita ca activitățile legate de exploatarea instalațiilor rezultate din aceste proiecte, în măsura în care au avut loc ulterior clasificării siturilor Kaliakra și Belite skali ca APS, să deterioreze habitatele mai multor specii și să le provoace acestora perturbări care pot avea efecte semnificative prin raportare la obiectivul Directivei habitate care constă în asigurarea conservării acestor specii (a se vedea prin analogie Hotărârea Comisia/Spania, C-404/09, EU:C:2011:768, punctul 128).

- 58 Cu toate acestea, în vederea stabilirii unei încălcări a articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, Comisia nu trebuie să stabilească existența unei legături de cauzalitate între exploatarea instalațiilor rezultate dintr-un proiect și o perturbare semnificativă produsă speciilor în cauză. Astfel, este suficient ca această instituție să dovedească existența unei probabilități sau a unui risc ca această exploatare să provoace asemenea perturbări (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Spania, C-404/09, EU:C:2011:768, punctul 142 și jurisprudența citată).
- 59 În această privință, din dosarul prezentat Curții reiese că, ținând seama de densitatea mare a instalațiilor eoliene implantate în APS Kaliakra, în special în cadrul proiectului „Kaliakra Wind Power”, activitatea acestora poate provoca perturbări semnificative și o deteriorare a habitatelor de specii de păsări protejate. Situația este aceeași și în ceea ce privește partea din APS Belite skali vizată de instalațiile „Thracian Cliffs Golf & Spa”, a căror exploatare modifică caracteristicile habitatelor în cauză.
- 60 Având în vedere cele de mai sus, este necesar să se considere că prezentul motiv invocat de Comisie este, în această măsură, fondat.
- 61 În schimb, în ceea ce privește, în al treilea rând, distrugerea substanțială a habitatului prioritar „Stepe pontosarmatice”, la care se referă punctul 44 din prezenta hotărâre, Republica Bulgaria arată, fără a fi contrazisă, că lucrările de pregătire a solului care au distrus aceste habitate situate pe teritoriul SIC Kompleks Kaliakra fuseseră realizate înainte de aderarea acestui stat membru la Uniune. În consecință, distrugerea habitatelor menționate nu poate constitui, *ratione temporis*, o încălcare a dreptului Uniunii.
- 62 În plus, trebuie constatat că, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 107 din concluzii, dacă un tip de habitat este deja distrus pe suprafețele în cauză, exploatarea ulterioară a instalațiilor rezultate din punerea în aplicare a proiectelor nu îl mai poate deteriora. Prin urmare, acțiunea formulată de Comisie nu este fondată cu privire la acest aspect.

Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe nerespectarea dispozițiilor articolului 4 alineatul (4) din Directiva păsări în ceea ce privește aprobarea proiectelor în AICP Kaliakra

Argumentația părților

- 63 Prin intermediul celui de al doilea motiv, Comisia solicită să se constate că, prin aprobarea proiectelor „AES Geo Energy”, „Windtech”, „Brestiom”, „Disib”, „Eco Energy” și „Longman Investment” pe teritoriul AICP Kaliakra care nu a fost clasificat ca APS, deși s-ar fi impus o astfel de clasificare, Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 4 alineatul (4) din Directiva păsări, astfel cum a fost interpretat de Curte în Hotărârile Comisia/Franța (C-96/98, EU:C:1999:580) și Comisia/Franța (C-374/98, EU:C:2000:670).
- 64 Comisia arată că, prin neadoptarea măsurilor adecvate cu privire la obiectivul de conservare urmărit de Directiva păsări și prin autorizarea sau prin tolerarea unor intervenții care, în primul rând, riscă să compromită în mod semnificativ caracteristicile ecologice ale părții din AICP Kaliakra neclasificate ca APS, în al doilea rând, reduc în mod semnificativ suprafața acestui sit, în al treilea rând, conduc la dispariția unor specii prioritare prezente pe situl menționat și, în sfârșit, în al patrulea rând, au ca rezultat distrugerea aceluiași sit sau dispariția caracteristicilor sale reprezentative, Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 4 alineatul (4) din Directiva păsări. În acest sens, Comisia susține că, în această parte a AICP Kaliakra, 1450 de hectare de teren care adăpostesc habitate, precum și zone de hrănire și de odihnă pentru specii de păsări menționate în anexa I la Directiva păsări sunt iremediabil pierdute.

- 65 La rândul său, Republica Bulgaria furnizează informații privind situația de fapt a unor diverse proiecte de investiții și arată, printre altele, că în cursul anului 2012 a fost introdus în legislația națională un termen de prescripție de cinci ani, limitându-se astfel durata de valabilitate a autorizațiilor eliberate pentru executarea acestor proiecte, astfel încât toate proiectele a căror punere în aplicare nu a fost începută în termenul acordat vor fi suspendate.

Apresiasi Curții

- 66 Articolul 4 alineatul (4) din Directiva păsări impune statelor membre să ia măsurile corespunzătoare pentru a evita, în cadrul APS, poluarea sau deteriorarea habitatelor sau orice alt efect negativ asupra păsărilor, atât timp cât acestea au relevanță în contextul obiectivelor articolului menționat.
- 67 În această privință, trebuie amintit, în primul rând, că, potrivit jurisprudenței Curții, statele membre trebuie să respecte obligațiile care decurg din articolul 4 alineatul (4) prima teză din Directiva păsări, chiar și în cazul în care ariile respective nu au fost clasificate ca APS, atât timp cât pare că s-ar fi impus o astfel de clasificare (a se vedea Hotărârea Comisia/Spania, C-186/06, EU:C:2007:813, punctul 27 și jurisprudența citată).
- 68 După cum reiese din dosarul înaintat Curții, proiectele în cauză se află pe teritorii care, astfel cum s-a constatat la punctul 38 din prezenta hotărâre, ar fi trebuit să facă obiectul unei clasificări de către Republica Bulgaria, care însă nu a avut loc decât ulterior expirării, la 22 august 2012, a termenului acordat în avizul motivat.
- 69 În al doilea rând, în vederea demonstrării unei încălcări a obligațiilor care decurg din articolul 4 alineatul (4) prima teză din Directiva păsări, astfel cum arată avocatul general la punctul 115 din concluzii, este necesar să se facă trimitere, *mutatis mutandis*, la jurisprudența Curții în materia încălcării articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, din moment ce termenii acestei dispoziții corespund în mare măsură celor ai articolului 4 alineatul (4) prima teză din Directiva păsări (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Irlanda, C-117/00, EU:C:2002:366, punctul 26 și jurisprudența citată).
- 70 Potrivit acestei jurisprudențe și după cum reiese din cuprinsul punctului 58 din prezenta hotărâre, trebuie să se constate existența unei încălcări a dispoziției în cauză în cazul în care Comisia stabilește existența probabilității sau a riscului ca un proiect să deterioreze habitatele speciilor de păsări protejate sau să cauzeze acestor specii perturbări semnificative.
- 71 În consecință, este necesar să se examineze dacă Comisia a stabilit existența probabilității sau a riscului ca proiectele în cauză din cadrul părții din AICP Kaliakra care a fost clasificată cu întârziere ca APS să provoace deteriorările și perturbările menționate la punctul precedent din prezenta hotărâre.
- 72 Pe de o parte, din memoriul în apărare al Republicii Bulgaria, ale cărui elemente cu privire la acest aspect nu sunt contestate de Comisie, reiese că pentru trei dintre proiectele menționate la punctul 63 din prezenta hotărâre, mai precis pentru proiectele „Windtech”, „Brestiom” și „Eco Energy”, s-a decis doar că nu era necesară o evaluare a efectelor asupra mediului. Acest stat membru nu a eliberat o autorizație suplimentară în ceea ce le privește, iar instalațiile nu au fost construite. Între timp, deciziile prin care se constata că nu era necesară efectuarea unei evaluări a efectelor asupra mediului au devenit caduce.
- 73 În consecință, în măsura în care se referă la aceste trei proiecte, al doilea motiv al Comisiei nu este întemeiat.

- 74 Pe de altă parte, în ceea ce privește celelalte trei proiecte menționate la punctul 63 din prezenta hotărâre, denumite „AES Geo Energy”, „Disib” și „Longman Investment”, din dosarul prezentat Curții reiese că Republica Bulgaria a eliberat autorizații suplimentare și că instalațiile eoliene autorizate au fost construite. Astfel, primul dintre aceste proiecte a obținut, în urma unei evaluări a efectelor asupra mediului efectuate în cursul anului 2008, o autorizație de construire pentru 52 de turbine eoliene a căror exploatare a fost începută la 15 noiembrie 2011. Al doilea și al treilea proiect au beneficiat de asemenea de câte o autorizație eliberată după aderarea Republicii Bulgaria la Uniune, determinând construirea a două turbine eoliene, puse în funcțiune în cursul anului 2008.
- 75 Or, după cum s-a constatat deja la punctul 59 din prezenta hotărâre, exploatarea instalațiilor eoliene poate provoca perturbări semnificative și o deteriorare a habitatelor unor specii de păsări protejate.
- 76 Nu se opune acestei constatări nici faptul că, potrivit rezultatelor unor activități de observare desfășurate de parcul eolian „AES Geo Energy”, la care se referă Republica Bulgaria, zonele în cauză ar fi încă frecventate de găștele cu pieptul roșu și că, atunci când condițiile de vânt sunt favorabile, migrația s-ar concentra asupra sitului Kaliakra. Astfel, obligațiile de protecție există chiar înainte de a se constata o diminuare a numărului de păsări sau înainte de a se concretiza riscul de dispariție a unei specii de păsări protejate (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Spania, C-186/06, EU:C:2007:813, punctul 36 și jurisprudența citată).
- 77 În plus, după cum a arătat avocatul general la punctul 128 din concluzii, aceste date par să indice o pierdere a atractivității, întrucât din acestea reiese că gradul în care găștele cu gât roșu utilizează suprafețele este mai redus decât valorile maxime constatate anterior construirii turbinelor eoliene.
- 78 Din considerațiile care precedă rezultă că, prin aprobarea proiectelor de instalații eoliene „AES Geo Energy”, „Disib” și „Longman Investment” pe teritoriul AICP Kaliakra care nu a fost clasificat ca APS, deși s-ar fi impus o astfel de clasificare, Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revineau în temeiul articolului 4 alineatul (4) din Directiva păsări.

Cu privire la al patrulea motiv, întemeiat pe nerespectarea dispozițiilor articolului 2 alineatul (1) și ale articolului 4 alineatele (2) și (3) din Directiva 2011/92, precum și ale punctului 1 litera (b) din anexa III la aceasta

Argumentația părților

- 79 Prin intermediul celui de al patrulea motiv, Comisia arată că, prin faptul că nu a evaluat corect efectul cumulativ al proiectelor de instalații eoliene a căror construire a fost autorizată pe teritoriul AICP Kaliakra care nu a fost clasificat ca APS, deși s-ar fi impus o astfel de clasificare, mai precis al proiectelor „AES Geo Energy”, „Windtech”, „Brestiom”, „Disib”, „Eco Energy” și „Longman investment”, Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul prevederilor articolului 2 alineatul (1) coroborate cu cele ale articolului 4 alineatele (2) și (3) din Directiva 2011/92, precum și cu cele ale punctului 1 litera (b) din anexa III la aceasta.
- 80 Potrivit Comisiei, pentru patru dintre aceste proiecte, mai precis pentru proiectele „Windtech”, „Brestiom”, „Eco Energy” și „Longman Investment”, Republica Bulgaria a decis să nu evalueze efectele asupra mediului. Pentru unul dintre ele, „AES Geo Energy”, acest stat membru ar fi decis să realizeze un astfel de studiu privind efectele, fără ca acesta să țină totuși seama nici de efectul cumulativ al tulburărilor cauzate de diferitele proiecte autorizate în AICP Kaliakra, nici de efectul de evitare și de perturbarea pe care le provoacă instalațiile eoliene asupra comportamentului păsărilor, nici de efectul de barieră al turbinelor, nici de pierderea și de deteriorarea pe care le determină aceste instalații în dauna diferitor habitate de păsări.

- 81 În plus, în susținerea acestui motiv, Comisia arată că, în ceea ce privește cele patru proiecte care nu au făcut obiectul unui studiu de evaluare a efectelor asupra mediului, deciziile în acest sens sunt, în esență, redactate în mod identic. Pe de altă parte, aceste decizii nu ar fi susținute de argumente pertinente care să demonstreze că proiectul respectiv nu va avea efecte negative semnificative pe teritoriul desemnat ca AICP și identificat pentru a fi inclus în rețeaua Natura 2000.
- 82 Republica Bulgaria arată că, în cadrul deciziilor menționate la punctul anterior din prezenta hotărâre, s-a stabilit în mod expres că nu erau anticipate efecte cumulative cu alte proiecte. În plus, acest stat membru afirmă că proiectele „Disib” și „AES GEO Energy” trebuie să fie excluse din obiectul prezentei acțiuni, întrucât cererile de evaluare a necesității de a efectua un studiu privind efectele asupra mediului au fost introduse înainte de 1 ianuarie 2007.

Aprecieria Curții

- 83 Cu titlu introductiv, este necesar să se arate că, pe de o parte, Comisia constată o încălcare a Directivei 2011/92, deși deciziile pe care le invocă în susținerea acțiunii formulate au fost adoptate de Republica Bulgaria în cursul anului 2007, într-un moment în care era în vigoare Directiva 85/337/CEE a Consiliului din 27 iunie 1985 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului (JO L 175, p. 40, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 174), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2003/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 mai 2003 (JO L 156, p. 17, Ediție specială, 15/vol. 10, p. 8). Cu toate acestea, după cum a subliniat în mod întemeiat avocatul general la punctul 139 din concluzii, dispozițiile Directivelor 85/337 și 2011/92 relevante în speță sunt în esență identice.
- 84 Pe de altă parte, din memoriul în replică al Comisiei reiese că, ținând seama de informațiile furnizate de Republica Bulgaria în memoriul său în apărare, această instituție dorește să excludă din prezentul motiv proiectele de instalații eoliene „Disib” și „AES Geo Energy”.
- 85 În aceste condiții, este necesar să se examineze, în primul rând, dacă Curtea dispune de suficiente elemente pentru a constata că Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 2 alineatul (1), al articolului 4 alineatele (2) și (3) din Directiva 2011/92, precum și al punctului 1 litera (b) din anexa III la aceasta, prin faptul că nu a evaluat în mod corect efectul cumulativ al proiectelor de instalații eoliene „Windtech”, „Brestiom”, „Eco Energy” și „Longman Investment” aprobate în ariile AICP Kaliakra care nu au fost clasificate ca APS decât după data stabilită de Comisie în avizul său motivat.
- 86 După cum s-a constatat deja la punctul 72 din prezenta hotărâre, în ceea ce privește proiectele „Windtech”, „Brestiom” și „Eco Energy”, nu a fost eliberată nicio autorizație de construire și, potrivit indicațiilor furnizate de Republica Bulgaria, deciziile privind necesitatea unei evaluări a efectelor asupra mediului au devenit caduce ca urmare a nepunerii lor în aplicare în termenul de cinci ani prevăzut de legislația națională. Doar proiectul „Longman Investment” a fost finalizat și este în funcțiune începând de la 16 iunie 2008.
- 87 În această privință, în ceea ce privește proiectele „Windtech”, „Brestiom” și „Eco Energy”, niciun element din dosarul prezentat Curții nu permite să se stabilească o încălcare a articolului 2 alineatul (1) din Directiva 2011/92.
- 88 Astfel, este cu siguranță adevărat că deciziile privind necesitatea unei evaluări a efectelor asupra mediului erau încă valabile la data stabilită de Comisie în avizul motivat suplimentar, mai precis la 22 august 2012, și nu au devenit caduce decât după cinci ani de la adoptarea lor, și anume la 24 septembrie 2012 și, respectiv, la 28 septembrie 2012. Or, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, existența neîndeplinirii obligațiilor trebuie apreciată în funcție de situația din statul membru

astfel cum aceasta se prezenta la momentul expirării termenului stabilit în avizul motivat, iar schimbările intervenite ulterior nu pot fi luate în considerare de Curte (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Belgia, C-421/12, EU:C:2014:2064, punctul 45).

- 89 Totuși, după cum reiese din dosarul prezentat Curții și după cum arată avocatul general la punctele 148 și 149 din concluzii, deciziile prin care se stabilește lipsa necesității de a realiza un studiu privind efectele unui proiect nu echivalează, în dreptul național, cu o decizie de autorizare a realizării aceluiși proiect, acesta trebuind să beneficieze, în plus, de o autorizație de construire. Prin urmare, este necesar să se constate că Republicii Bulgaria nu i se poate reproșa că ar fi scutit proiectele „Windtech”, „Brestiom” și „Eco Energy” de realizarea unui studiu privind efectele asupra mediului „înaintea acordării autorizației”, în sensul articolului 2 alineatul (1) din Directiva 2011/92. Cu toate acestea, întrucât decizia privind necesitatea unei evaluări a efectelor asupra mediului trebuie să fie adoptată în conformitate cu această directivă și în special cu articolul 4 alineatele (2) și (3) și cu anexa III la aceasta, o încălcare a acestor dispoziții este posibilă chiar dacă proiectul nu a obținut niciodată toate autorizațiile necesare.
- 90 În ceea ce privește proiectul realizat, „Longman Investment”, pentru care s-a decis că nu trebuia efectuat un studiu privind efectele asupra mediului înainte de acordarea autorizației necesare, trebuie să se constate posibilitatea ca Republica Bulgaria să nu își fi îndeplinit obligațiile care îi reveneau în temeiul atât al articolului 2 alineatul (1) din Directiva 2011/92, cât și al articolului 4 alineatele (2) și (3) și al anexei III la aceasta.
- 91 În ceea ce privește, în al doilea rând, verificarea prealabilă a necesității unei evaluări a efectelor asupra mediului, trebuie amintit că, în temeiul articolului 4 alineatul (2) primul paragraf din Directiva 2011/92, statele membre stabilesc, fie pe baza unei analize de la caz la caz, fie pe baza pragurilor sau a criteriilor fixate de acestea, dacă proiectele care intră sub incidența anexei II la această directivă trebuie supuse unei evaluări privind efectele lor asupra mediului. Aceste proiecte includ instalațiile destinate transformării energiei eoliene în energie electrică (parcuri eoliene), menționate la punctul 3 din această anexă.
- 92 În ceea ce privește stabilirea acestor praguri sau criterii, trebuie amintit că, fără îndoială, articolul 4 alineatul (2) litera (b) din Directiva 85/337 conferă statelor membre o marjă de apreciere în această privință. Cu toate acestea, o asemenea marjă de apreciere este limitată de obligația, enunțată la articolul 2 alineatul (1) din directivă, ca proiectele care ar putea avea efecte importante, *inter alia*, prin natura, mărimea sau localizarea lor să facă obiectul unui studiu privind efectele asupra mediului (Hotărârea Salzburger Flughafen, C-244/12, EU:C:2013:203, punctul 29, și Hotărârea Marktgemeinde Straßwalchen și alții, C-531/13, EU:C:2015:79, punctul 40).
- 93 Astfel, criteriile și pragurile menționate la articolul 4 alineatul (2) litera (b) din Directiva 85/337 au ca obiectiv facilitarea aprecierii caracteristicilor concrete ale unui proiect, pentru a determina dacă acesta trebuie să facă obiectul unei evaluări privind efectele sale asupra mediului (Hotărârea Salzburger Flughafen, C-244/12, EU:C:2013:203, punctul 30, și Hotărârea Marktgemeinde Straßwalchen și alții, C-531/13, EU:C:2015:79, punctul 41).
- 94 Rezultă că autoritățile naționale competente, sesizate cu o cerere de autorizare a unui proiect aparținând categoriilor enumerate în anexa II la această directivă, trebuie să efectueze o examinare specială a problemei dacă, ținând seama de criteriile care figurează în anexa III la directiva menționată, este necesar să se procedeze la o evaluare a efectelor asupra mediului (Hotărârea Marktgemeinde Straßwalchen și alții, C-531/13, EU:C:2015:79, punctul 42).
- 95 În ceea ce privește întrebarea dacă trebuia să se examineze efectul cumulativ al diferitor proiecte eoliene aprobate în cadrul AICP Kaliakra, având în vedere aplicarea articolului 4 alineatele (2) și (3) din Directiva 2011/92 coroborat cu punctul 1 litera (b) din anexa III la aceasta, Curtea a statuat deja că este necesară aprecierea caracteristicilor unui proiect în raport printre altele cu efectele sale

cumulative cu alte proiecte. Astfel, neluarea în considerare a efectului cumulativ al unui proiect cu alte proiecte poate să aibă ca rezultat practic sustragerea acestuia de la obligația de evaluare, deși, privit în ansamblu cu alte proiecte, acesta ar putea avea efecte semnificative asupra mediului (Hotărârea Marktgemeinde Straßwalchen și alții, C-531/13, EU:C:2015:79, punctul 43 și jurisprudența citată).

- 96 Rezultă că îi revine unei autorități naționale, atunci când verifică dacă un proiect trebuie supus unei evaluări privind efectele asupra mediului, sarcina de a examina impactul pe care acesta l-ar putea avea împreună cu alte proiecte (Hotărârea Marktgemeinde Straßwalchen și alții, C-531/13, EU:C:2015:79, punctul 45). Or, în speță, din dosarul prezentat Curții reiese că deciziile în cauză se limitează la a constata că nu erau anticipate efecte cumulative. După cum arată avocatul general la punctul 161 din concluzii, simpla afirmație a Republicii Bulgaria potrivit căreia nu vor exista efecte cumulative nu dovedește însă că s-a ajuns la această concluzie pe baza unei evaluări detaliate, statul membru menționat neaducând de altfel niciun element de probă în acest sens.
- 97 Prin urmare, este necesar să se constate că, pe de o parte, prin faptul că nu a evaluat în mod adecvat, pe teritoriul AICP Kaliakra care nu a fost clasificat ca APS, deși s-ar fi impus o astfel de clasificare, efectul cumulativ al proiectelor de instalații eoliene „Windtech”, „Brestiom”, „Eco Energy” și „Longman Investment”, cu ocazia verificării necesității de a efectua o evaluare a efectelor asupra mediului, Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 4 alineatele (2) și (3) din Directiva 2011/92, precum și în temeiul punctului 1 litera (b) din anexa III la aceasta și că, pe de altă parte, prin faptul că a autorizat totuși punerea în aplicare a proiectului de instalații eoliene „Longman Investment”, acest stat membru nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 2 alineatul (1) din directiva menționată.
- 98 Din ansamblul considerațiilor care precedă rezultă că, întrucât:
- a omis să includă toate teritoriile ariilor importante pentru conservarea păsărilor în APS Kaliakra, Republica Bulgaria nu a clasificat ca APS teritoriile cele mai adecvate ca număr și ca suprafață pentru conservarea, pe de o parte, a speciilor biologice menționate în anexa I la Directiva păsări și, pe de altă parte, a speciilor migratoare nementionate în această anexă, dar care apar în mod regulat în zona geografică maritimă și de uscat în care se aplică această directivă și, astfel, nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 4 alineatele (1) și (2) din directiva menționată;
 - a aprobat realizarea proiectelor „AES Geo Energy”, „Disib” și „Longman Investment” pe teritoriul AICP Kaliakra care nu a fost clasificat ca APS, deși s-ar fi impus o astfel de clasificare, Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 4 alineatul (4) din Directiva păsări;
 - a aprobat realizarea proiectelor „Kaliakra Wind Power”, „EVN Enertrag Kavarna” și „Vertikal – Petkov & Cie”, precum și a proiectului „Thracian Cliffs Golf & Spa Resort” pe teritoriul APS Kaliakra și, respectiv, pe cel al APS Belite Skali, Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate;
 - a omis, pe de o parte, să evalueze în mod corect efectul cumulativ al proiectelor „Windtech”, „Brestiom”, „Eco Energy” și „Longman Investment” pe teritoriul AICP Kaliakra care nu a fost clasificat ca APS, deși s-ar fi impus o astfel de clasificare, și, cu toate acestea, a autorizat, pe de altă parte, punerea în aplicare a proiectului „Longman Investment”, acest stat membru nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin, pe de o parte, în temeiul articolului 4 alineatele (2) și (3) din Directiva 2011/92, precum și al punctului 1 litera (b) din anexa III la aceasta și, respectiv, pe de altă parte, în temeiul articolului 2 alineatul (1) din această directivă.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 99 În temeiul articolului 138 alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a solicitat obligarea Republicii Bulgaria la plata cheltuielilor de judecată, iar partea esențială a motivelor formulate împotriva acesteia a fost admisă, se impune obligarea acesteia la plata cheltuielilor de judecată.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară și hotărăște:

1) Întrucât:

- a omis să includă toate teritoriile ariilor importante pentru conservarea păsărilor în aria de protecție specială care cuprinde regiunea Kaliakra, Republica Bulgaria nu a clasificat ca arie de protecție specială teritoriile cele mai adecvate ca număr și ca suprafață pentru conservarea, pe de o parte, a speciilor biologice menționate în anexa I la Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind conservarea păsărilor sălbatice și, pe de altă parte, a speciilor migratoare nementionate în această anexă, dar care apar în mod regulat în zona geografică maritimă și de uscat în care se aplică această directivă și, astfel, acest stat membru nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 4 alineatele (1) și (2) din directiva menționată;
- a aprobat realizarea proiectelor „AES Geo Energy”, „Disib” și „Longman Investment” pe teritoriul ariei importante pentru conservarea păsărilor care cuprinde regiunea Kaliakra, teritoriu care nu a fost clasificat ca arie de protecție specială, deși s-ar fi impus o astfel de clasificare, Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 4 alineatul (4) din Directiva 2009/147;
- a aprobat realizarea proiectelor „Kaliakra Wind Power”, „EVN Enertrag Kavarna” și „Vertikal – Petkov & Cie”, precum și a proiectului „Thracian Cliffs Golf & Spa Resort” pe teritoriile ariilor de protecție specială care cuprind regiunile Kaliakra și, respectiv, Belite skali, Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică;
- a omis, pe de o parte, să evalueze în mod corect efectul cumulativ al proiectelor „Windtech”, „Brestiom”, „Eco Energy” și „Longman Investment” pe teritoriul ariei importante pentru conservarea păsărilor care cuprinde regiunea Kaliakra care nu a fost clasificat ca arie de protecție specială, deși s-ar fi impus o astfel de clasificare, și, cu toate acestea, a autorizat, pe de altă parte, punerea în aplicare a proiectului „Longman Investment”, Republica Bulgaria nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin, pe de o parte, în temeiul articolului 4 alineatele (2) și (3) din Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului, precum și al punctului 1 litera (b) din anexa III la aceasta și, respectiv, pe de altă parte, în temeiul articolului 2 alineatul (1) din această directivă.

2) Respinge în rest acțiunea.

3) Obligă Republica Bulgaria la plata cheltuielilor de judecată.

Semnături